

ПАЭЗІЯ ГЕНРЫХА ГЕЙНЭ Ў ПЕРАКЛАДАХ ЮЛІЯ ТАЎБІНА

(Навуковы кіраўнік – канд. філал. навук, дац. Г. В. Сініла)

Сярод старонак беларускай гейнэаны асаблівае месца займаюць пераклады паэта Юлія (Юдаля) Таўбіна – прадстаўніка ўрбаністычнай плыні ў паэзіі 1930-х гг. Ён нарадзіўся 15 верасня 1911 г. у Астрагожку (Варонежская губерня, цяпер Варонежская вобласць, Расія) ў сям’і аптэкара. У 1921 г. Таўбін пераехаў з бацькамі ў Мсціслаў на Беларусі. Напрыканцы лютага 1933 г. паэт быў арыштаваны і прыгавораны да двух гадоў высылкі, якую адбываў у Цюмені. 4 лістапада 1936 г. Таўбін быў паўторна арыштаваны, а 30 кастрычніка 1937 г. расстраляны (гл.: [1, с. 3]).

Юлій Таўбін перакладаў творы Г. Гейнэ і Ё. Маякоўскага на беларускую мову, а вершы з рамана Шона О’Фаолейна “Гняздо простых людзей” і творы А. Гаўсмана – на рускую. У 1932 г. Таўбін планаваў выдаць зборнік перакладаў з Генрыхы Гейнэ. Але ажыццяўленню гэтых планаў перашкодзіў арышт, і рукапіс зборніку на доўгі час згубіўся. Знайшоў яго даследчык сувязяў беларускай літаратуры з замежнымі Уладзімір Сакалоўскі.

Ю. Таўбін пераклаў наступныя вершы Г. Гейнэ: “Mir träumt”: ich bin der liebe Gott”, “Die Jungfrau schläft in der Kammer”, “Die Loreley”, “Wenn ich an deinem Hause”, “Die Jahre kommen und gehen”, “Die alten, bösen Lieder”, “Fragen”, “Meeresstille”, “Die Botschaft” (“Кніга песень”), “Wartet nur”, “Doktrin”, “Verheißung”, “Die Tendenz”, “Warnung”, “Der Keiser von China”, “Erleuchtung”, “Ein Weib”, “Heinrich” (“Новыя вершы”), “Unvollkommenheit”, “Jetzt wohin?” (“Рамансэра”), “Guter Rath” (“Vermischte Schriften von Heinrich Heine”, 1854), “Hymnus”, “An einen politischen Dichter”, “1649–1793–?????”. У складзе ягонай гейнэаны таксама пераклад пралога да “Падарожжа ў Гарц”. Усе гэтыя творы ў рамках дадзенага артыкула рязглядзець немагчыма, але два пераклады, якія нам падаюцца найбольш паказальнымі, мы прааналізуем больш падрабязна.

Першы верш, да якога мы звернемся, ўваходзіць у слынную “Кнігу песень” Гейнэ. Прывядзём яго арыгінальны тэкст, пераклад Таўбіна і падрадкавы пераклад:

Wenn ich an deinem Hause
Des Morgens vorüber geh’,
So freut’s mich, du liebe Kleine,
Wenn ich dich am Fenster seh’.

Mit deinen schwarzbraunen Augen
Siehst du mich forschend an:
Wer bist du, und was fehlt dir,
Du fremder, kranker Mann?

„Ich bin ein deutscher Dichter,
Bekannt im deutschen Land;

Як ранкам паўз твае хаты
Праходжу, – радасна мне,
Калі, маё ты малое,
Пабачу цябе ў вакне.

Іду я, і ўсё мяне сочаць
Чорныя вочы твае:
Хто ты, хворы чужынец?
Чаго табе не стае?

“Я паэта нямецкі –
У Нямецчыне помняць мяне...

Nennt man die besten Namen, So wird auch der meine genannt.	Між прозвішчаў лепшых паэтаў Там кожны маё назаве.
Und was mir fehlt, du Kleine, Fehlt Manchem im deutschen Land; Nennt man die schlimmsten Schmerzen, So wird auch der meine genannt.“ [4]	Чаго не стае мне, малая, – У Нямеччыне ўсім не стае... Між мук і пакут найгоршых Там кожны мае назаве”. [2, с. 240–241]

(Калі я міма твайго дома / Праходжу раніцай, / Мяне цешыць, любая малая, / Калі я бачу цябе ў вакне. // Тваімі чорна-карычневымі вачыма / глядзіш ты на мяне дапытліва: / Хто ты і што ў цябе баліць [што з табою, на што ты скардзішся], / Чужы, хворы мужчына? // “Я нямецкі паэт, / Знакаміты ў маёй краіне; / Калі назваць лепшыя імёны, / Маё таксама будзе названае. // І тое, што ў мяне баліць, малая, / Баліць у многіх у нямецкай краіне; / Калі назваць самыя горшыя пакуты [скрухі], / Мая таксама будзе названая. – *Тут і далей падрадкавы пераклад наш. — Ю. І.*)

Першае, што заўважым: Таўбін у сваім перакладзе змяняе рытм гейнэўскага верша, але вельмі добра захоўвае яго сэнс. Добра перададзена ім першае чатырохрадкоўе. Пры перакладзе трэцяга радка Таўбін выкарыстоўвае для звароту “*du liebe Kleine*” (“любая малая”) словазлучэнне “маё ты малое”. Такім чынам ён пазбаўляе дзіця пола, бо малое можа быць як хлопчыкам, так і дзяўчынкай. А ў наступнай страфе ў таўбінскага “малога” вочы не чорна-карычневая, а проста чорная і адсутнічае матыў дапытлівасці ў гэтых вачах. Апошнія два радкі перададзены дастаткова добра, толькі выразу “Чаго табе не стае?” не хапае суаднесенасці з хваробамі, якая заключана ў нямецкай фразе “*Was fehlt dir?*”

У наступным чатырохрадкоўі Таўбін цікава перадае слова “*Dichter*” – “поэта”. Гэтым ён надаў вершу больш народнае гучанне. Тое ж самае можна сказаць пра слова “*Manchem*”. А ў апошняй страфе Таўбін перадае слова “*manchem*” (“многім”) як “усім”, тым самым пашыраючы кола людзей, якім знаёмы боль лірычнага героя. У перадапошнім радку Таўбін замяняе гейнэўскае слова “*Schmerzen*” на два беларускія слова – “мукі” і “пакуты”. Нам падаецца, што гэтым ён дасягае дадатковага трагізму.

Такім чынам, Таўбіну ўдалося перадаць змест і настрой гейнэўскага верша, надаўшы яму, аднак, крыху больш трагізму і наблізіўшы яго да беларускай рэчаіснасці.

Другі пераклад, які мы прааналізуем у супастаўленні з арыгіналам, датычыцца верша “*Doktrin*” (“Дактрына”) са зборніка Гейнэ “Новыя вершы”:

Doctrin	Дактрына
Schlage die Trommel und fürchte dich nicht, Und küsse die Marketenderin! Das ist die ganze Wissenschaft, Das ist der Bücher tiefster Sinn.	Бі ў барабан і забудзься пра страх, Цалуй маркітантку, брат, – У гэтым мудрасць усіх навук І сэнс разумнейшых цытат.
Trommle die Leute aus dem Schlaf, Trommle Reveille mit Jugendkraft,	Будзі барабанам санлівых людзей, І стукай нястомна: тук-тук...

Marschire trommelnd immer voran,
Das ist die ganze Wissenschaft.

Das ist die Hegel'sche Philosophie,
Das ist der Bücher tiefster Sinn!
Ich hab' sie begriffen, weil ich gescheidt,
Und weil ich ein guter Tambour bin. [5]

Наперад, б'ючы ў барабан, маршыруй, –
Вось сутнасць усіх навук.

Вось Гэгелевай філэзофіі змест,
Вось сэнс разумнейшых цытат –
Я гэта даўно ўжо зразумеў
І стаў барабаншчык-хват. [2, с. 228–229]

(Бі ў барабан і не бойся / Ды цалуй маркітантку! / Гэта – ўся навука, / Гэта – кніг найглыбокі сэнс. // Абуджай барабанам людзей са сну, / Абуджай барабанам адраджэнне маладой сілай, / Маршуй, грукаючы ў барабан, заўсёды наперад, / Гэта – ўся навука. // Гэта – гегелеўская філасофія, / Гэта – кніг найглыбокі сэнс! / Я іх спасціг, бо я кемлівы / І таму што я добры барабаншчык.)

Таўбін у асноўным захоўвае рытм арыгіналу – слынны гейнэўскі дольнік. Першае чатырохрадкоўе перакладзена ім вельмі ўдала. Трэці радок перакладзены Таўбіным як “У гэтым мудрасыць усіх навук”, а чацвёрты – “І сэнс разумнейшых цытат”. У першым выпадку дзеянне становіцца больш глабальным, а ў другім – менш глабальным, чым у Гейнэ. Нам падаецца, што гэта надае перакладу больш іранічнасці.

У першым радку наступнай страфы перакладчык крыху змяняе сэнс тым, што барабаншчык у яго заклікаецца не будзіць людзей са сну, а будзіць “санлівых людзей”. Другі радок Таўбін перадае як “І стукай нястомна: тук-тук...”. На жаль, ён не захаваў ні абуджэнне, ні сілу моладзі, а гэта досыць важны момант, бо менавіта моладзь з’яўляецца рухальнай сілай усіх змен жыцця.

Першыя два радкі апошняга чатырохрадкоўя Таўбін перадаў досыць удаля: “Вось Гэгелевай філэзофіі змест, / Вось сэнс разумнейшых цытат”. Трэці радок выйшаў не такі дакладны. Гейнэўскае “weil ich gescheidt” (“бо я кемлівы”) адсутнічае ў Таўбіна. Але асноўны сэнс і настрой чатырохрадкоўя і ўсяго верша вельмі добра захаваны Таўбіным.

Такім чынам, Юлій Таўбін зрабіў вялікі ўнёсак у традыцыю перакладаў Гейнэ на беларускую мову. З’яўляючыся прадаўжальнікам М. Багдановіча ў падыходзе да мастацкага перакладу (асабліва перакладу вершаванага тэксту), ён дадаў у свае пераклады шмат новага, імкнучыся не толькі зрабіць вершы зразумелымі для беларускага чытача, але і максімальна наблізіць іх да арыгіналу. Ёсць гэта выразна сведчыць, што Юлій Таўбін, які занадта рана і гвалтоўна сышоў з жыцця, быў сапраўды таленавітым паэтам і перакладчыкам і, безумоўна, не ажыццявіў усе свае творчыя патэнцыі.

Літаратура

1. *Маракоў, Л. У.* Таўбін Юлій / Л. У. Маракоў // Рэпрэсаваныя літаратары, навукоўцы, работнікі асветы, грамадскія і культурныя дзеячы Беларусі, 1794–1991: у 3 т. – Мінск, 2003. – Т. 2. – С. 270–271.
2. *Сакалоўскі, У. Л.* Невядомыя пераклады Юлія Таўбіна / У. Л. Сакалоўскі // Шляхам гадоў. Вып. 2. – Мінск, 1990. – С. 223–245.
3. *Тарасава, Т. М.* Таўбін Юлій / Т. М. Тарасава // Беларускія пісьменнікі: у 6 т. – Мінск, 1995. – Т. 6. – С. 78.

4. *Heine, H. Buch der Lieder* / Н. Heine. – [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: http://de.wikisource.org/wiki/Buch_der_Lieder. Дата доступу: – 29.04.2015.

5. *Heine, H. Neue Gedichte* / Н. Heine. – [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: [http://de.wikisource.org/wiki/Neue_Gedichte_\(1844\)](http://de.wikisource.org/wiki/Neue_Gedichte_(1844)). – Дата доступу: 29.04.2015.